

HALLÓ! 1881—1931

Érdekessegek az 50 esztendő telefon multjából. — 1881 május 1: az első telefonbeszélgetés Budapesten. — 54 előfizetővel indult a magyar telefon. — Amikor még névszerint kértek kapcsolást. — Telefonoskisasszonyok „egyenlőpöben”. — Ki volt az első telefonos kisasszony? — Mikor történt az első téves kapcsolás?

1881 május elseje. A Kerepesi úton trombitájába fúj a lóvasút kalauza: „Trará.” A síneken járó lóvasút kocsija elé fogott két pejko lusta ballagással elindul. A Hatvani uccai korzón szépen süt a tavaszi nap, hosszúsoknyás, napernyős dámák sétálnak gavallérjaik társaságában, a Stefánia úton elegáns „gumirádlerek” lépésben hajtanak, a Váci körúton egy épülő ház tetején feldíszített májusfát lenget a könnyű tavaszi szellő.

Régi álmok eltűnt Budapestje. 1881 május elsején.

A gavallérok még a Király-díj várható befutását figyelik, még lóvasút döcög, az autó nevű jövődöbéli járómű tervain talán még el sem kezdett dolgozni egy Benz nevű mérnök messzi Németországban.

És itt Budapesten a hanyatló század egyik májusának első napján szinte történelmi jelentőségű dolog történik.

— Halló — mondja valaki egy különös fekete csöbe, — halló...

A budapesti telefon, a nagyváros nélkülözhetetlen apparátusa megszületett!

Az előzmények? Távoli Amerikában él egy nagy feltaláló, aki a Graham Bell által konstruált távbeszélő készülék gyakorlati alkalmazását — a mikrofon beiktatásával — lehetővé tette. A nagy feltaláló neve: Thomas Alwa Edison. Ennek az Edisonnak van egy zseniális munkatársa. A munkatárs a műszaki tudományok minden ágában járatos s egyes kérdésekben szinte a zseniálitásig eredeti ötletei vannak, csak hogy egy hibája van — olyan furcsa és amerikai fül számára szokatlan neve van. Ez a név: Puskás Tivadar. A feltaláló munkatársa — magyar ember.

A telefonnak sok hibája volt akkoriban még. Ilyen hibák közé tartozott az is, hogy az ember csak azzal az ismerősével beszélhetett telefonon, akinek lakáság külön vezeték vezetett.

És ekkor Puskás Tivadar agyában megszületett a zseniális ötlet: nincs szükség arra, hogy két lakást külön drót kössön össze, minden drótot egy központba kell vezetni, ahol aztán külön alkalmazott összekapcsolja a felhívó vezetékét a felhívottal.

Puskás Tivadar ezt az ötletét közli Edisonnal, a nagy feltaláló azonnal hozzá is lát a gyakorlati megvalósításához.

Puskás Tivadar pedig, felismerve a telefon hallatlan jövőjét, megveszi a nagyjelentőségű szabadalmat egész Európa területére. Hozzálát az első európai telefonközpont felállításához Párizs városában 1878-ban.

Mindössze három esztendő telik el s 1881 május elsejére Puskás Tivadar fivérével, Ferencsel együtt fölállítja Budapest városának telefonközpontját is.

Milyen volt ez a telefonközpont? Hatalmas elektromos automataberendezésekről természetesen még szó sincs. Mindössze pár telefonoskisasszony várja a forgalom megindulását. Az első napon mindössze 54 előfizetője van a magyar telefonnak. Pár állami hivatal

Az 1881-ben, a Fűrdő uccában felállított első telefonközpont. Fent a magyar távbeszélő alapítói: Puskás Tivadar (balról) és Puskás Ferenc (jobbról).

és a napilapok. A sajtó mindig először érzi meg egy-egy technikai újítás jelentőségét!

Rohamosan megindul az előfizetők számának gyarapodása. 1890-ben már 1500 telefonállomása van Budapestnek. A drótok keresztül-kasul szelik már a várost. Érdekes, hogy a tűzbiztosítási díjtételek százaléka alaposan leesik Budapesten. Hogyne esne, van már a tűzoltóknak telefonja is, percek alatt a tűz színhelyére vágthatnak kocsijukon.

Nagy luxus ekkor még a telefon, 150 forint egy esztendőre. 150 forintból pedig családok elélegelnek akkoriban hónapokig is. De ekkor már megkezdődik a telefon gyors népszerűsödése, bár attól még mindig messze van, hogy szélesebb rétegekben is térj hódítson. 1897-ben az állam felismerve a telefon közérdekű voltát, államosítja. Ekkoriban már ötezer telefonelőfizetővel büszkélkedhet Budapest.

Szegény telefonoskisasszonyok. Ugyszólván betéve kellett tudniuk ebben az időben a telefonelőfizetők névsorát, mert akkoriban névszerint kértek a központtól azt, akivel beszélni akartak.

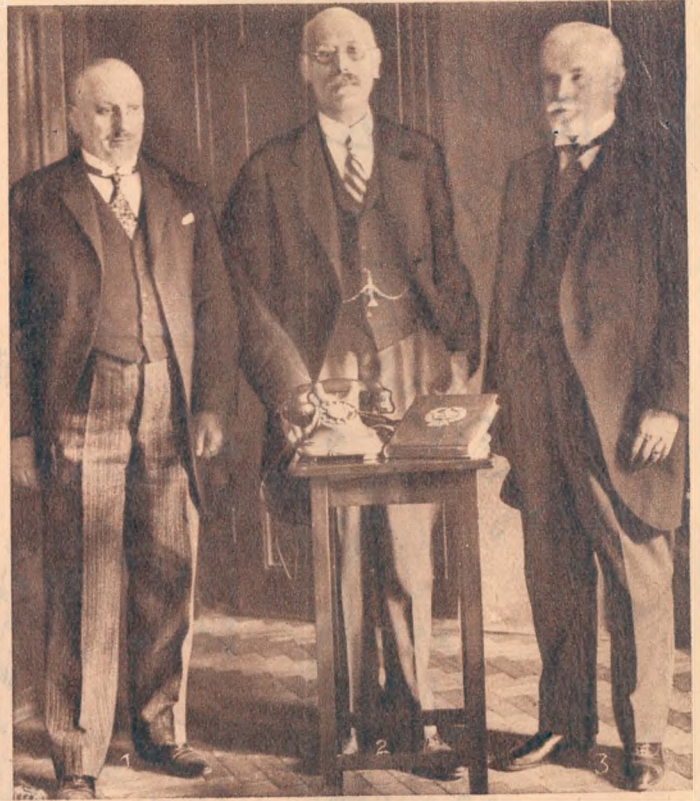
— Halló, kérem Kovács János telefonját a Király uccából — mondtá egy hang a vezeték másik végén s a telefonoskisasszonynak fennakadás nélkül, pusztán emlékezetből kapcsolnia kellett.

Matkovich Ilona Julia, Mádách Imre leánya, az első telefonos kisasszony, aki 1881-ben az első számot kapcsolta.

A szerecsenuccai telefonközpont, ahol a telefonoskisasszonyok még egyenruhát viseltek. Kék ruhát és pirosorrú sárga cipőt. Azért öltöztették őket így, nehogy hivatalos óra alatt az uccára mehessenek.

A József-központ falán helyezték el azt az emléktáblát, amely a magyar telefon két alapítója, Puskás Tivadar és Ferenc emlékét örökíti meg. A leleplezési ünnepélyt a távbeszélő 50 éves ünnepélyén tartották meg. Bud János beszédet mond az ünnepélyen. A jobbszáron Ripka Ferenc főpolgármester.

A magyar távbeszélő fennállásának ötvenéves jubileumán a posta-igazgatóság egy dísztelefont és albumot ajánlott fel Horthy Miklós kormányzónak. A telefont Terstyánszky Akos műszaki főigazgató (1), báró dr. Szalay Gábor vezérigazgató (2) és Kohl Ferenc h. államtitkár adta át a kormányzónak.

Sajnálattreméltó teremtések, élő lak- és címjegyzékek, sőt telefonkönyvek emberbőrökötésben.

Akkoriban is történtek természetesen téves kapcsolások, hiszen ez elkerülhetetlen. A telefonoskisasszony is ember és nem gép. Szerelmi családások őt is érhetik, nagy gondok őt is elővehetnek. A telefon papnőjét, az elmúlt évek ezer anekdotájának hőst.

A telefon papnője... Furcsa ellenőrzést és tiltó rendelkezéseket találtak ki ekkoriban a telefonoskisasszonyok számára. Azt nem tudták elrendelni, hogy a telefonoskisasszony számára tilos a szerelem, azt sem lehetett elkerülni, hogy a magánéletben ne ériék őket családások, gondok. Mit tettek hát? Katonai fegyelmet honosítottak meg szolgálat közben a telefonoskisasszonyok között. Sőtették egyenruhát kapnak és „egycipőt”. Ó ez a cipő. Nesze neked női hiúság! Ennek a cipőnek sárga bőre és piros orra van, hogy a telefonoskisasszonyok ne mehessenek ki szolgálat közben az uccára. Dehát a telefonoskisasszonyok is nők, a hiúságtól ők sem mentesek. Ez a cipő kisebbfajta forradalmat idézett elő a budapesti telefonközpontban erősen képviselt szép nem köreiben. S a tréfára hajlamos pestiek özönével gyártják a vicceket ezekről a cipőkről, kuplékat énekelnek orfeumokban a telefonoskisasszonyról: „Miért piros a cipőd orra...” Az is előfordul, hogy egyesek emiatt otthagyják a szolgálatot.

1901-ben bevezetik a számmal való hívást. Most már lényegesen egyszerűbb telefonálni Budapesten, nem kell magyarítani a telefonoskisasszonyt: „Kérem én azzal a Kovács Jánossal akarok beszélni, aki a Karpfenstein

ucca 4. szám alatt lakik, egy bibircsók van az orrán s a felesége olyan molett, barna nő.” Nem. Ezentúl így megy: „Kérem József 107—80-at.”

Egymásután épülnek az új központok. Van már „Teréz”, „József”, „Krisztina”, „Lipót” és így tovább. Az első telefonoskisasszony, Matkovich Ilona Julia, Madách Imre lánya, akit még Puskás Ferenc szerződte 1881-ben, már régen nyugalomba vonult, az irodákban vígan berreg a telefon, autók rohannak a körutakon, lüktet az élet, jön a háború, aztán 1928-at írnak és megkezdik a budapesti telefonközpont automatizálását, a kapcsolás munkáját már a komplikált gépek végzik, a gép kiszorította a telefonoskisasszonyt, a pesti argot legendás „Kérem nagyságját”.

1931, a telefon 50 éves jubileuma. Minden fontosabb dátum fel van jegyezve a magyar telefon történetében — pesti rossznyelvek szerint — csak egy nincs: mikor történt az első téves kapcsolás.

Dehát a pesti ember amúgyis szeret viccet csinálni minden dologból.

Most, 50 elmúlt esztendő távolából érdekes megismerkednünk annak a különös és zseniális embernek hányatott életsorsával, aki a magyar telefon alapítója volt, mert a magyar telefon jubileuma, Puskás Tivadar jubileuma. Az ember azt hinné, hogy egy ilyen nagyjelentőségű találmány tulajdonosa legalábbis milliommoként fejezte be életét. Ez azonban nincs így. Puskás Tivadar sorsa tipikusan magyar sors.

Nagyapja székely földbirtokos, mulatóskezdő ember, akinek keze alatt a családi vagyon romlásnak indul. Pus-

kás Tivadar apja a birtok roncsaiért kapott maradék pénzzel feljön Pestre. Fiai! a bécsi Theresianumba adta, mert katonai pályára akarta nevelni őket. De Puskás Tivadar, a különös zseni nem bírja a katonai fegyelmet. Ebben az időben hal meg apja s ő az örökölt kevés pénzzel Angliába utazik. Daliás, szép férfi ebben az időben, elsőrangú vívó, kitűnő lovas. Hatalmas akarakterővel megtanul angolul. Leborotválja a haját, hogy ezzel magát otthonmaradásra és tanulásra kényszerítse. Egy angol lordnál vállal nevelői állást, majd Erdélybe veti sorsa, ahol egy angol vasúti társaság főmérnöke lesz. Kalandvágyó vére nem hagyja nyugodni. 1873-ban a bécsi világiállításon menetjegyíródat nyit. Az ötlet nagyszerű, az üzlet jól megy. Puskás Tivadar azonban nem bírja az egyhelyben ülést. Amerikába vándorol. Coloradoban megvesz egy darab földet és arany után kutat. Aranyásó. Nem túlnagy a siker. Otthagyja az aranyásást. Ebben az időben fantasztikus tervekkel foglalkozik. Graham Bell találmánya, a telefon az ő érdeklődését is felkelti. Foglalkozik a tökéletesítésével és megszületik a zseniális ötlet, a telefonközpont gondolata, mellyel Edisonhoz kerül. A „menlóparki varázslónak” tetszik a terv. Megindul Puskás Tivadar karrierje. Visszajön Európába, dől hozzá a pénz, felfedezi a telefonhírdöntőt. Megcsinálja Budapesten. De a pénzzel nem tud bánni. Gondjai és felzaklatott idegei elől 1893 március 15-én a halálba menekül. Halálát az általa megalapított telefonhírdöntő közli a közönséggel. A telefon 50 esztendő jubileumánál elsősorban Puskás Tivadarra kell kegyelettel gondolnunk.